

Tomas Garrigue Masaryk'in Siyasal Liderlik Anlayışı ve Çekoslavakya'nın Kuruluşu Sürecindeki Rolü

Tomas Garrigue Masaryk's Understanding of Political Leadership and His Role in the Process of Establishing Czechoslovakia

ÖZET

Tomas Garrigue Masaryk, 19. yüzyılın son yarısı ile 20. yüzyılın ilk yarısına damgasını vuran büyük savaşlar dönemi içerisinde, siyasetinde barışçıl bir çizgi izlemeyi tercih eden nadir isimlerden biridir. Filozof kişiliği, onun siyasi ve sosyal görüşlerinin temelini de oluşturmuştur. Etik, ahlak ve insanlık değerlerine dayanan düşünce yapısı, hem liderliğini hem de Çekoslavakya'nın ve daha geniş perspektifte Avrupa'nın modern tarihini şekillendirmiş olan politikalarını etkilemiştir. 1918'de Çekoslavakya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra, Çekoslavakya'nın ilk Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamış ve 1935'e kadar üç dönem boyunca Cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Kurucu Cumhurbaşkanlığı dönemi boyunca da demokratik değerlere bağlı kalmayı kararlılıkla sürdürmüştür. Görevinin ilk dönemi, genç ülkesinde ulusal bir kimlik oluşturmak ile, halkını her türlü çatışmadan uzak tutarak güvenliğini sağlamak çabalarının içinde geçmiştir. Dünyanın son derece zor bir dönemden geçtiği böylesi bir zamanda, şiddete, aşırılığa, uç düşünce ve eylemlere sivrulmama bu siyaseti yürütebilmek de, Masaryk'in temelleri sağlam fikri alt yapısından güç almıştır. Çekoslavakya'yı bağımsız bir ülke olarak kurmak ve yaşatmak gibi son derece meşakkatli bir işin altından da bu güç ile kalkabilmiştir. Masaryk ismi tarihin önde gelen figürleri arasında böylece yerleşmiştir. Nihayetinde mirası, belki temenni ettiği kadar çatışmalardan uzak şekilde yaşamamış olsa da, günümüze kadar şekil değiştirerek de olsa gelebilmiş ve yıkımlar çağının içinde özgün bir kuruluş pratiği olarak tarihteki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Masaryk, Çekoslavakya, Siyasal Liderlik

ABSTRACT

Tomas Garrigue Masaryk is one of the rare names who preferred a peaceful line in politics during the era of great wars that marked the latter half of the 19th century and the first half of the 20th century. His philosophical personality also laid the foundation for his political and social views. His thought process, based on ethics, morality, and human values, has influenced both his leadership and the policies that shaped the modern history of Czechoslovakia and, in a broader perspective, Europe. After gaining independence for Czechoslovakia in 1918, he became the first President of Czechoslovakia and served for three terms until 1935. Throughout his founding presidency, he persistently adhered to democratic values. His first term in office was spent in efforts to forge a national identity in his young country and to ensure its security by keeping its people away from all kinds of conflicts. Managing this policy without resorting to violence, extremism, or radical thoughts and actions during such a challenging period in the world drew strength from Masaryk's solid foundational ideas. He was able to successfully undertake the arduous task of establishing and maintaining Czechoslovakia as an independent country with this strength. Thus, the name Masaryk has secured its place among the leading figures in history. Ultimately, his legacy, although perhaps not as free from conflicts as he might have wished, has managed to reach our times, albeit in a transformed form, and has taken its place in history as a unique founding practice amidst an era of destruction.

Keywords: Masaryk, Czechoslovakia, Political Leadership

GİRİŞ

Siyasal liderlik özellikle Sanayi Devrimi sonrası, monarşilerin ve mutlakiyetçi rejimlerin, hanedanlıkların ve saltanatların birbiri ardına tasfiye olduğu bir süreçte, hem anlamını değiştirmiş, hem de toplumsal alan üzerindeki önemini arttırmıştır. Nihayet 20. yüzyıla gelindiğinde, dünyanın giderek daha yüksek bir gerilim ve çatışma dönemine girmiş olması, aynı ölçüde insanların bu zor zamanlardan kendisini kurtaracağını umduğu liderlere olan ilgisini de arttırmıştır. Yarım yüzyıl kadar sonra yönetici liderlerin yükseleceği dünya tarihinin bu noktasında liderler artık, kurucu olmak, devlet adamı olmak, savaşçı olmak gibi yeteneklerle donatılmış olmak durumunda kalmışlardır (Kissinger, 2022: 26).

Tomas Garrigue Masaryk'in dünya sahnesine çıkışı da işte böylesi bir zamanda gerçekleşmiştir. Orta ve Doğu Avrupa'nın ciddi bir kısmına hükmeden, ancak egemenliğini sürdürmek konusunda giderek zorlanan Avusturya İmparatorluğu'nun içerisinde bir azınlık üyesi olarak doğan Masaryk, doğumundan sonraki yüzyılda imparatorluğun en dezavantajlı etnik gruplarından ikisini birleştirerek yeni bir ülke kuracaktır (Cohen, 1941: 22).

Masaryk geldiği yeri hiçbir zaman unutmamış, kendisini topraklarından soyutlamamış ya da keskin bir biçim değişikliğine uğratmaya çalışmamıştır. Tam da bu istikamet doğrultusunda gerçekleştirdiği ulus oluşturabilme başarısını değerli görmekte, küçük bir azınlık grubunun kendi değerlerini koruyarak bir ülke olmasının ne denli olağanüstü bir başarı olduğunu hep vurgulamıştır. Öte yandan bu vurgunun hemen ardından, neredeyse tüm

Edim Can Özçelik

How to Cite This Article

Özçelik, E. C. (2024). "Tomas Garrigue Masaryk'in Siyasal Liderlik Anlayışı ve Çekoslavakya'nın Kuruluşu Sürecindeki Rolü", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:1; pp:53-59. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10715115>

Arrival: 10 November 2023
Published: 27 February 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

konuşmalarında bir başka bahsi açmıştır. Siyasi iklimin ulusçuluk üzerinde giderek sertleştiği bir çağda Masaryk, kendi ulusuna duyulan sevginin başka bir ulusa olan nefreti gerektirmediğine, böylesi bir ulus sevgisinin bir değeri de olmadığına muhakkak altını çiziyordu (Kernel, 1938: 35).

Son derece zorlu koşullar altında, ilkelerinden taviz vermeden sürdürdüğü bağımsızlık mücadelesi sonunda Masaryk, bağımsız Çekoslavakya hayaline ulaşabilmiştir. Ancak omuzlarında yükselen bu genç ülke için hep, zaferin halkın tümüne ait olduğunu ve önderlere bel bağlamamaları gerektirdiğini de öğütlemişti (Kuneralp, 1986: 1398). Çek topraklarında yaşanan deneyimler ve yaşanan zorlu koşullara karşı ulusun gösterdiği çaba da Masaryk'in mirasını taşımak konusunda, halkın ne denli istekli olduğunun göstergesi niteliğinde olmuştur.

Tarihte Çek ulusunun, büyük bir Avrupa imparatorluğunun içindeki küçük bir azınlık gruptan nasıl bağımsız bir devlete ve kendi kültürel yapısını kurumsallaştırmayı başaran bir topluluğa dönüştüğüne bakılırken Masaryk ismi salt tarihsel koşulların gerektirdiği bir isim olarak karşımıza çıkmamaktadır. Çalışmanın içerisinde de görülebileceği gibi Masaryk, tarihsel çizgi içerisinde siyasi ve toplumsal anlayışları doğrultusunda bir kırılma noktası yaratabilmiştir. Bu kırılma noktası da onun barışa, insan haklarına, topluma olan saygı ve sevgi anlayışına ve demokrasiye olan derin inancına dayanmaktadır. Yine görülebileceği gibi Masaryk'in bu düşünce seti yalnızca kendisi ile başlayıp biten bir etki yaratmamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanya'sı işgali altında, sonrasında Sovyetler Birliği etkisi altında ve sonrasında brilemiş iki ulusun tekrar ayrılmasının güç ve karmaşık durumu altında Masaryk'in miras bıraktığı ilkelerin topluma işlediği görülebilecektir.

ÇEKOSLAVAKYA'NIN GEÇMİŞİ VE KURULUŞU

Çekoslavakya, kuruluşundan önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içerisinde bulunan iki etnik grubun bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Çekler ve Slovaklar, Bohemya adı verilen bu bölgede varlıklarını sürdürmekteydiler. Ancak Birinci Dünya Savaşı Orta Avrupa'da yer alan bu iki halk için de pek çok değişiklik doğurdu.

1918 yılında Çekoslavakya'nın bağımsızlığının ilanına gelene kadarki süreçte, her iki ulus da, bir ölçüde aynı ancak bir ölçüde de özgün bir tarihsel süreçten geçmiştir. 9. yüzyılda, Çeklerin ve Slovakların ataları, bölgede kurulan Büyük Moravya İmparatorluğu'nda birleşti. Ancak 10. yüzyılda Macarlar, Slovakya'yı fethetti ve birliktelikleri bin yıllık bir ara vermiş oldu. Çekler, kendi kendini yönetme geleneğine sahip zengin bir tarihe sahipti. 10. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar, Çek nüfusunun yaşadığı Bohemya Krallığı içinde güçlü bir siyasi ve askeri varlık idi. Ancak 15. Yüzyılda Bohemya'ya doğru yaşanan büyük sayıdaki Alman nüfusu göçü, Çekler ve Almanlar arasında gerilime neden oldu. Çeklerin tarihteki ilk büyük anı da bu dönemde yaşandı. 15. yüzyılda patlak veren Hussit Hareketi bu gerilimin açık bir ifadesi olmuştur. 1403'te Çek reformcu vaiz Jan Hus, papalık otoritesine meydan okudu ve geniş tabanlı bir anti-Alman isyanı başlattı. Hussit dini reform hareketi, kısa sürede siyasi ve dini işlerde özerklik için ulusal bir mücadeleye dönüştü. İki yüzyıldan fazla bir süre boyunca Çekler, Bohemya'nın meclisleri içinde kendini ifade edebildi ve kilise içinde de özerkliğini sürdürebildi. Ancak 16. Yüzyılda Bohemya meclisleri, Habsburg hükümdarını monark olarak kabul etti. Kısa süre sonra bu gönüllü bağlılık, hanedanlığın mutlak monarşi kurmasıyla zorunlu bir bağlılığa dönüştü. Bohemya meclisleri direndi, ancak Beyaz Dağ Savaşı'nda Habsburglara yenilmeleri ağır sonuçlar doğurdu. Tüm Çek liderler öldürüldü ya da sürgüne gitti. Çekler'in dini özerkliği ortadan kalktı. Bu dönemde Çek dili de gerilemeye başladı. Çek toprakları Avusturya'ya dahil edildi. Kendi kendini yönetebilen bağımsız bir topluluk iken, Çekler baskı altında bir köylü ulusuna dönüştü (Kohut, 1989: 3).

Ancak 19. yüzyılda Çeklerin durumu değişmeye başladı. Sanayi devrimi, bu köylü ulusunu, içerisinde sanayi işçileri, orta sınıfı, entelektüelleri olan, farklı toplumsal tabakalara sahip bir yapıya dönüştürdü. Aydınlanma ve romantizmin etkisi altında, milli bilinçlerinde dikkate değer bir canlanma yaşadı. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Çekler siyasi taleplerde bulunuyor, bunlar arasında özerk bir Bohemya Krallığı'nın yeniden kurulması da bulunuyordu. Bu dönemde Avusturya'nın parlamenter sistemi sayesinde, Çekler önemli kültürel ve siyasi kazanımlar da elde etti. Ancak Almanlar Çekler'in yükselişinin karşısında yer alıyor, bu ulus karşısındaki ayrıcalıklı konumlarını korumak istiyorlardı (Kohut, 1989: 4).

Slovaklar'ın ulus olma yolculuğu, Çekler'inkinden daha zorlu oldu. 10. yüzyılda Macaristan Krallığı'na dahil edildikten sonra Slovaklar, Macar yönetimin serfleri haline geldi. Bağımsız yönetim için sağlıklı bir zeminleri olmamakla birlikte, güçlü ulusal bilinçleri sayesinde dillerini ve halk geleneklerini korudular. Zaman zaman Çeklerle temas da kurabildiler. 15. yüzyılda, Çek Hussit orduları kısa bir süre, bazı Slovak bölgelerinde bulundu. 16. yüzyılda Çek dili, eğitilmiş Slovaklar arasında yayılmaya başladı. Bununla birlikte ulusal canlanma Slovaklar'a, Çekler'den daha geç ve sınırlı geldi. Slovak toprakları, 19. yüzyılın sonuna kadar sanayileşmedi ve Slovaklar, çoğunlukla küçük bir entelektüel grubun liderliğindeki, kırsal bir halk olarak kaldı. Slovak liderler bu dönemde, Slovak dilinin ve halkının farklılığını vurgulamaya başladı. Slovaklar da, kendilerini ayrı bir Slovak milliyeti olarak görmeye başladı. Ancak kültürel kurumlar kurmaya ve siyasi taleplerde bulunmaya çalıştıklarında, Macar yönetici aristokrasisi tarafından engellendiler. Slovak ulusal canlanması şiddetle bastırıldı. Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Slovaklar ulusal kimliklerini korumak için mücadele ediyordu (Kohut, 1989: 5).

Bu dönemde her iki ulus için bir bağımsızlık reçetesi ortaya çıktı. Çek lider Tomas Masaryk, Çekoslovak fikrini, yani Çekler'in ve Slovaklar'ın tek bir siyasi varlıkta birleşmesini savunmaya başladı. Bin yıl süren ayrılıktan sonra, Çekler ve Slovaklar 1918'de Çekoslovak Cumhuriyeti'nde siyasi olarak yeniden birleştiler.

MASARYK'İN ERKEN HAYATI, ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİMİ

Masaryk'ın erken yaşamı ve çocukluğu, sonraki yaşamını ve kariyerini şekillendiren önemli etkenlerle doludur. 7 Mart 1850'de Hodonin'de, bugün Çek Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan küçük bir kasabada doğmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Moravya bölgesinde olan bu küçük kasabada doğan Masaryk, kültürel ve etnik çeşitliliğin içinde büyümüştür. Ailesi Slovak ve Moravyalı kökene sahiptir. Babası Josef Masaryk, bir arabacı ve daha sonra bir tüccar olarak çalışmış, hayatı boyunca da hem Çek ve Slovak toprakların birçok bölgesini dolaşmıştır. Annesi Teresie Masaryk (evlenmeden önceki soyadı Kropačkova) ise varlıklı ailelerin hizmetçilik yapmaktaydı. Ailesi, kültürel olarak Çek ve Slovak halkları arasında bir köprü oluşturuyordu. Aynı zamanda Masaryk'ın çocukluğu ve gençliği, ekonomik sıkıntılar ve sosyal zorluklarla doluydu. Ailesinin maddi durumu sınırlıydı. İçinde bulunduğu zorlu koşullar, daha sonra sosyal adalet ve eşitlik konularına duyduğu ilgiyi şekillendirdi. Hem annesi hem de babası, varlıklı insanlar için son derece zor işler yapıyorlardı. Bu ana etki ile birlikte çocukluğunun, öncelikle annesinin etkisinde kaldığı söylenebilir. Annesi daha çok Alman kökenli varlıklı ailelerin yanında geçirdiği çalışma sürelerinden sonra, kültür ve gelenekleri hakkında hatırı sayılır derecede bilgi sahibi olmuştu. Öğrendiklerini oğluna da öğretmeye gayret ediyordu. Bu da Masaryk'ın genç yaşta kültürel birikimini arttırmasını sağlamıştır. Aynı zamanda annesi oldukça da dindar bir kadındı. Masaryk de bu dini etkinin altında yetişti ve kilisede rahibin yardımcılığı ve koroda görev almak gibi mesailerle erken yaşta tanışmıştır (Kuneralp, 1986: 1398).

Genç Masaryk, ilk eğitimini annesinin de desteği ile yerel okullarda aldı. Çok çalışkan bir öğrenci olarak tanınıyordu ve bu dönemde dil becerilerini geliştirmeye başladı. Eğitim hayatı sırasında, özellikle tarih ve felsefe alanlarına büyük ilgi duydu. Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı bir çevrenin etkisi ile çok dilli bir ortamda büyüdü. Çekçe ve Almanca'nın yanı sıra, Slovakça ve diğer Slav dillerine de aşina oldu. Bu dillerdeki yetkinliği, daha sonraki diplomatik ve siyasi kariyerinde de önemli bir rol oynadı. Ancak eğitimi, çalışma zorunluluğu ile bölünmüştü. Daha sonra kilise okulunda eğitimine devam etti. Masaryk ortaöğretiminin ilk iki yılını başarıyla tamamladı. Ardından, ailesinin Çeşç şehrine taşınması ile öğretmen olma hayallerini bir süreliğine kenara bırakmak zorunda kaldı ve burada bir demircinin yanında çırak olarak çalışmaya başladı. Masaryk yeni işinde uzun saatler çalışmayı sevmiş ve kısa sürede ustalaşmıştı. Öyle ki çıraklığı başladıktan tam 24 yıl sonra Tolstoy ile tanışacak, usta yazar üstün gözlem yeteneği ile kendisinin elini sıktıktan sonra hiç işçilik yapıp yapmadığını soracaktı (Kuneralp, 1986: 1398).

Masaryk'ın çocuk yaşında başladığı demircilik kariyeri, yeni taşındıkları şehirlerinde, ilkokulunda kendisine piyano dersi veren eski hocası ile karşılaşması ile son buldu. Onun teklifi ile öğretmen yardımcılığı yapmaya başladı ve kiliselerde org çalıp ders vererek geçimini sürdürmeye başladı. Eğitimsizliğe başlaması ona Brno'daki Alman Lisesi'nin de kapısını açtı ve bir yandan eğitimine devam etmeye başladı. Bu dönemde felsefe ve etik konularına da büyük bir ilgi gösterdi. Bu ilgi, onun üniversite eğitimi sırasında ve sonrasında daha da derinleşti. Ayrıca, dönemin entelektüel ve politik akımlarından etkilendi ve bu etki, düşünce yapısının gelişiminde önemli bir rol oynadı. Çeşitli kültürel etkilerin ve zorlukların üstesinden gelmek zorunluluğu, onun empati yeteneğini ve toplumsal sorunlara duyarlılığını artırdığı düşünülebilir. Aynı zamanda lise eğitimi sırasında iki belirgin eğilim daha geliştirmişti. Bunların ilki bağlı olduğu dini inanca yönelik reformist yaklaşımdır. Günah çıkartmak gibi mantığına uymayan pratiklere karşı görüşleri sebebi ile zaman zaman okul yönetimi ile de karşı karşıya gelmiştir. İkincisi ise daha belirgin şekilde ifade ettiği Çek ulusalcılığıdır. Alman ulusunun Çekler üzerindeki boyundurluk ilişkisine karşı çıkıyor ve baskılarını eleştiriyordu. Elbette bir Alman lisesinde bu iki eğilim de çok hoş karşılanmıyordu (Kuneralp, 1986: 1400).

Sonunda 1869 yılında Masaryk okuldan atıldı. Masaryk de eğitime Viyana'da, monarşinin başkentinde devam etti. Burada çok daha kapsamlı bir eğitim aldı ve başkentin kültürel imkanlarından yararlandı. 1872 yılında nihayet eğitimini tamamladı ve 22 yaşında Viyana Üniversitesi'nde felsefe eğitimi almaya başladı. Üniversitede Antik Yunan felsefesine, özellikle de Platon'un yurtseverlik anlayışına ilgi duyarak bu alanda çalıştı. Üniversite eğitiminin ardından, babası varlıklı bir sınıf arkadaşı ile kurduğu yakın ilişki sayesinde, Leipzig kentine gitti. Burada çocukluğundan beri daha iyi bildiği bir konuda, protestanlık alanında çalışmalarına devam etti. Aynı dönemde, buradaki Çek dernekleri ile de temas halindeydi. Bu vesile ile ileride eşi olacak Charlotte ile de burada tanıştı. 1978 yılında evlendiklerinde eşinin aile adını da kendi adına katacak ve artık Tomas Garrigue Masaryk olarak anılacaktı (Kuneralp, 1986: 1401).

Evlendikten sonra özel dersler ile bir süre geçimini sağlayan Masaryk, parlak zekası ile kısa sürede şehirde ün yapmış bir eğitimci olması sayesinde Viyana Üniversitesi'ne felsefe dersleri vermek üzere atandı. Aynı dönemde Viyana Parlamentosu'ndaki Çek temsilciler de burada bir Çek üniversitesi kurulması için çalışıyorlardı. 1882 yılında bu çabaların meyvesini vermesi sonucunda da Masaryk Prag'ta bu yeni kurulan üniversitede görev almaya başladı (Kuneralp, 1986: 1402).

MASARYK'İN YÜKSELİŞİ VE ÇEKOSLAVAKYA'NIN KURULUŞU

Masaryk'in Çek ulusal hareketi içerisinde önemini arttırdığı dönem de, Prag'da kurulan Çek üniversitesindeki görevi ile başlamıştır. Buradaki akademik kariyerine başladıktan sonra siyasi konulara olan ilgisini artırdı. Prag Üniversitesi'nde felsefe profesörü olarak görev yaparken, aynı zamanda Çek ve Slav milliyetçiliği, demokrasi ve sosyal adalet gibi konulara odaklandı. Bu dönemde yazdığı makaleler ve kitaplar onu geniş bir kitleye tanıttı. Masaryk bu dönemde, realizm ve idealizm arasında bir denge kurmaya çalışıyordu. Onun felsefesinde, pratik ve somut gerçeklerle idealist ve etik değerler arasında bir uyum sağlama çabası görülüyordu. Bu yaklaşım, siyasi ve sosyal görüşlerinde de kendini gösteriyordu. Felsefeyi salt akademik bir uğraş olarak almıyor, bölgedeki gençlik ve spor örgütleri ile sürekli dirsek teması içinde oluyordu. Burada gösterdiği faaliyetlerde sosyal adalet, eşitlik ve halkın eğitimine büyük önem veriyordu. Toplumun moral ve etik gelişimini, siyasi istikrar ve ilerlemenin anahtarı olarak görüyordu. İhtilalci bir yaklaşım sergilemiyordu. Avusturya'ya karşı bir ayaklanmanın başarı şansı olmadığını biliyordu. Asıl amacı ulusu üzerindeki Alman tahakkümünü bertaraf etmektir (Kuneralp, 1986: 1402).

1883'te bu doğrultuda gazetelerde makaleler yazmaya da başladı. Dergilerde yayınladığı yazılarının ardından kendisi de bir gazete çıkartmaya başlayana Masaryk, nihayetinde gazete etrafındaki toplanan kişiler ile Gerçekçi Parti isimli bir parti kurdu. Partinin lideri de yine kendisi oldu. Örgüt faaliyetlerini başarılı şekilde yürüten genç ve heyecanlı bu ekip, 1891 tarihli genel seçimde Masaryk'i parlamentoya sokmayı başardı. Siyasete hızlı bir giriş yapmıştı ancak kısa sürede fikri ayrılıklar da ortaya çıktı. Ekip son derece genç ve heyecanlıydı. Dönemin radikal fikri eğilimlerinden de etkileniyordu. Özellikle bölgedeki Almanlar ile Çekler'in bir uzlaşma zemininde buluşması fikrini desteklemekten geri adım atmayan Masaryk ile, partinin kesin şekilde her türlü uzlaşmayı reddeden genç üyeleri arasında gerilen ilişkiler sonunda Masaryk'in milletvekilliğinden istifası ile sonuçlandı. Masaryk de akademiye geri döndü ve yazılarına devam etti (Kuneralp, 1986: 1403).

Ancak Masaryk aktif siyaset sahnesinden çekilmemişti. Aynı on yılın sonunda partisinin genel başkanı olarak tekrar siyasete döndü. Bu dönemde Masaryk ve partisi bağımsızlıkçı bir çizginin savunucusuna geçti. Aynı doğrultuda Masaryk kesin bir demokratik anlayış ile eşit ve adil bir düzeni tahsis edecek bir sosyalist programın birlikteliği ile Çek ilerliciliğini savunuyordu. Yeni yüzyıla girildiğinde Masaryk hem parti çalışmalarını sürdürüyor, hem de İngiltere ve Amerika'ya ziyaretlerde bulunarak konferans ve dersler veriyor, nüfuz alanı da artıyordu. 1907 yılında çok daha güçlü bir şekilde tekrar meclise dönmeyi başaran Masaryk, artık yalnızca Çek ulusunun bir temsilcisi değil, aynı zamanda muhalefetin en önde gelen isimlerinden biri konumundaydı. Aynı dönemde yaşanan bir gelişme bu rolü de pekiştirdi. 1908 yılında Avusturya İmparatorluğu'nun, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki varlığın çekilmesi üzerine Bosna ve Hersek'i ilhak ettiğini duyurmasına karşı gösterdiği sert karşı çıkışı onu uluslararası bir üne kavuşturdu. Avusturya'nın saldırgan tutumunun tehdit ettiği ve zaten çok kırılğan durumda olan kıta barışı, tüm dünyanın gözlerini bölgeye çekmişti. Masaryk'de imparatorluğun bu tutumuna gösterdiği tavır ile öne çıkmıştı. Aynı zamanda düşünceleri de bu dönemde değişmişti. O güne kadar Çek ulusunun Avusturya'nın içinde federal bir yapı olarak tanınmasının sorunlarının çözümü olarak gören Masaryk, imparatorluğun içinde ulusunun bir geleceği olamayacağını da kabullendi. Artık büyük bir savaş patlamak üzere hızla ilerleyen Avusturya'nın karşısındaki adamdı (Kuneralp, 1986: 1406).

Birinci Dünya Savaşı patlak verdikten sonra Masaryk, Avusturya İmparatorluğu'ndan ayrılarak müttefik ülkelerde Çekoslovakya'nın bağımsızlığı için destek aramaya başladı. Bu süreçte, Fransa ve İngiltere başta olmak üzere, diğer Avrupa ülkeleri ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde önemli diplomatik temaslar kurdu. Masaryk Avusturya'nın karşısında bir Avrupa barışından ve Çek ulusu varlığından bahsedilecek ise ,bunun ancak batılı müttefikler ile yapılacak bir ittifak ile mümkün olacağı inancındaydı (Kuneralp, 1986: 1407).

Ancak Masaryk'in çatışma bölgesinde askeri bir güç olarak tanınması ve bağımsızlığa giden yolda böylece etki alanını artırması imkanı batıdan değil, doğudan gelmişti. Çarlık döneminde bölgede, Rus komutanların yönettiği bir Çek Lejyonu kurulmuştu. Ekim Devrimi ardından bu lejyon bir Çek Tugayı'na dönüştü. Aynı dönemde Bolşevikler, artık Masaryk'in liderliğinde hareket eden bu lejyonun askeri gücü ile kontrol edilen bölgeyi, bağımsız bir Çek varlığı olarak da tanıdı. Bu gelişme Masaryk'in hareketine büyük bir ivme kazandırdı. Çekler ve Slovaklar artık, bölgedeki önemli bir güç olan hareketin programını yakından desteklemekteydiler. Batı ülkelerinin de bağımsız bir Çekoslovakya'yı tanıdığı ilanının ardından Avusturya, yarı bağımsız federe bir devlet yapısı kurmak için harekete geçti. Buna karşılık Masaryk 1918 yılında bir Bağımsızlık Bildirgesi ilan etti. Çekoslovakya böylece kurulmuş oldu (Bondarenko, 2017: 1076).

MASARYK'İN SİYASAL LİDERLİK YAKLAŞIMI VE FELSEFESİ

Masaryk, demokrasiyi sadece bir yönetim biçimi olarak değil, aynı zamanda bir ahlak felsefesi olarak görüyordu. Onun için demokrasi, insan haklarına, bireysel özgürlüklere ve hukukun üstünlüğüne dayanan bir toplum düzenini ifade ediyordu. Bu bakış açısı, Çekoslovakya'nın bağımsızlığını kazanması ve demokratik bir devlet olarak kurulmasında önemli bir rol oynadı (Street, 1920: 125).

Masaryk, toplumun eğitim ve aydınlanmasına büyük önem veriyordu. Ona göre, bir toplumun ilerlemesi ve demokrasinin işleyişi, vatandaşlarının eğitim seviyesine ve bilinç düzeyine bağlıydı. Bu yüzden, Çekoslovakya'da eğitim sistemini geliştirmeye ve geniş halk kitlelerini bilinçlendirmeye yönelik çabalar gösterdi. Aynı zamanda uluslararası ilişkilerde realpolitik ile idealizmi dengeli bir şekilde birleştirmeye çalıştı. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, Çekoslovakya'nın bağımsızlığı için yürüttüğü diplomasi, hem pragmatik hem de idealist yaklaşımları içeriyordu (Tatinec, 2014: 75).

Masaryk, uluslararası işbirliğinin ve barışın önemini vurgulayan bir liderdi. Çekoslovakya'nın bağımsızlığını kazandıktan sonra, ülkesini uluslararası alanda aktif bir şekilde pozisyonlandırmış ve barışçıl ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ülke içinde de milliyetçiliği reddetmiyor, ancak onu aşırılıklardan uzak, ılımlı bir şekilde yorumluyordu. Çekoslovakya'nın kuruluşunda, farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşayabileceği bir ulusal kimlik vizyonunu benimsemişti (Street, 1920: 106).

Masaryk'ın siyasal liderlik anlayışı, bu temel ilkeler çerçevesinde şekillenmiş ve onun, Çekoslovakya'nın kurucusu ve lideri olarak tarihe geçmesine olanak tanımıştır. Bu anlayış, aynı zamanda onun çağdaşlarına ve sonraki kuşaklara da ilham kaynağı olmuştur.

MASARYK'IN LİDERLİĞİNDE ÇEKOSLAVAKYA

1918'de Çekoslovakya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla, Masaryk ülkenin ilk cumhurbaşkanı olarak seçildi. Bu görevde, demokratik bir devletin temellerini atarken, aynı zamanda etnik ve kültürel çeşitliliğe saygı gösteren bir ulusal kimlik oluşturmaya çalıştı. İlk olarak demokratik bir anayasasının oluşturulmasında önemli bir rol oynadı ve hükümetin işleyişinde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini destekledi. Masaryk, demokratik kurumların kurulması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması konusunda kararlıydı. Anayasa da büyük oranda Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa anayasalarından etkilenmiş bir yapıdaydı. Masaryk ülkesinde Çekler, Slovaklar, Almanlar, Macarlar, Rutenler ve diğer azınlıkların barış içinde bir arada yaşamasını teşvik etmek istiyordu. Bu anayasa da özellikle genç Çekoslovakya'nın içerisinde bulunduğu etnik grupların birlikte, barış içerisinde yaşaması ve haklarının güvence altına alınması isteğinin bir ifadesi niteliğindedir (Kuneralp, 1986: 1412).

Masaryk, cumhurbaşkanı olarak hükümet reformları, dış politika ve ulusal birlik konularında etkili oldu. İç politikada sosyal adalet ve eğitim reformlarına önem verirken, dış politikada Çekoslovakya'nın uluslararası konumunu sağlamlaştırmaya çalıştı. Bu çabalar, yeni kurulan devletin istikrarı için hayati önem taşıyordu. Ülke, Milletler Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında da yer aldı. Ancak ülkenin bütünü bu gelişmelerden tam anlamıyla memnuniyet duymamaktaydı. Sosyal Demokrat Parti içerisinde kopan Komünist kanat genel grev ilanı ile hükümeti düşürme girişiminde bulunduysa da başarılı olamadı (Kuneralp, 1986: 1413).

Masaryk'ın cumhurbaşkanlığı döneminde, ülkenin sosyal ve ekonomik yapısı önemli ölçüde gelişti. Eğitim sistemi genişletildi ve modernize edildi, sanayi ve ticaret teşvik edildi, sosyal güvenlik sistemi ve çalışan hakları konularında ilerlemeler kaydedildi. Kültürel ve entelektüel gelişmeleri de destekledi. Bilim, sanat ve edebiyat alanlarında yenilikleri teşvik etti ve Çekoslovakya'nın kültürel mirasını korumak için çaba gösterdi.

Masaryk'ın ileriki yılları Avrupa'da artan gerilim ve İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşan gölgeleri altında geçti. O dönemde, Çekoslovakya'nın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü konusunda artan tehditlerle karşı karşıya kaldı. Siyasi hayatının son dönemi, Avrupa'nın ve özellikle Çekoslovakya'nın karşı karşıya kaldığı büyük zorluklar ve değişimlerle karakterize edilir. Bu dönem faşizmin yükselişiyle çakıştı. Özellikle Adolf Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesi ve Nazi Almanyası'nın genişleme politikaları, Çekoslovakya için büyük bir tehdit oluşturdu. Masaryk, 1938'de imzalanan Münih Anlaşması'nı göremese de, bu anlaşmanın getirdiği sonuçlar ve Sudetenland'ın Almanya'ya bırakılması, onun siyasi mirasını derinden etkiledi. Masaryk de barışın korunması ve savaşın önlenmesi için çaba gösterdi, ancak bu çabalarının etkili olması giderek zorlaştı (Morkovin ve Cohen, 1942: 19).

Masaryk'ın tarih sahnesinden çekildiği süreç, 1930'ların başlarından 1935'teki istifasına ve 1937'deki ölümüne kadar uzanır. 1930'ların başlarında, giderek artan sağlık sorunları yaşamaya başladı. Bu dönemde siyasetteki ve kamu hayatındaki etkinliği giderek azalmaya başladı. 1935 yılında, sağlık sorunları nedeniyle Çekoslovakya Cumhurbaşkanlığı'ndan istifa etti (Gavin, 1990: 107).

Masaryk, 14 Eylül 1937'de Lány'de 87 yaşında öldü. Ölümü, hem Çekoslovakya'da hem de uluslararası alanda büyük bir üzüntüyle karşılandı. Onun liderliği, demokratik idealleri ve ulusal bağımsızlık için verdiği mücadele, ölümünden sonra bile birçok kişi için ilham kaynağı olmaya devam etti.

MASARYK'IN MİRASI VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ÇEKOSLAVAKYA

1938'de, Münih Anlaşması sonucunda Çekoslovakya'nın Sudetenland bölgesi Nazi Almanyası'na bırakıldı. Bu, Adolf Hitler'in genişleme politikalarının bir parçasıydı ve karşısındaki güçler için Avrupa'da barışı koruma umudunu temsil ediyordu. Ancak tabiatıyla bu son derece yanlış hamlenin barışı koruması uzun sürmedi. 1939'un başlarında, Çekoslovakya'nın geri kalanı Nazi Almanyası tarafından işgal edildi.

Slovakya, Nazi yönetimi tarafından Çekoslovakya'dan ayrılarak, Almanya'nın müttefiki, bağımsız bir devlet haline geldi. Masaryk'in birleştirmek için hayatını adadığı birliklilik sona ermişti. Ancak topraklarının aldığı darbe bununla da kalmamıştı. Yahudi nüfus başta olmak üzere Çekoslovakya'daki azınlıklar büyük bir zalimlik dalgasına uğradı ve birçok kişi toplama kamplarına gönderildi. Yüzyılın başında korumak ve kültürel değerlerini yaşatmak için Masaryk'in uğraş verdiği, farklı grupların barış içinde bir arada yaşamaları ideali de böylece son bulmuştu (Yeliseyeva ve Manfred, 1978: 472).

Ancak yaşanan büyük insanlık suçu deryası altında, işgal altındaki Çekoslovakya'da direniş hareketleri de gelişti. En ünlü olaylardan biri, 1942'de Reinhard Heydrich'e yapılan suikasttı. Heydrich, aşırı şiddet eğilimi sebebi ile "Kasap" lakabıyla bilinen, bölgenin Nazi valisiydi. Suikast, Çekoslovak direnişi ve İngiliz istihbaratı tarafından organize edildi. Bu olayın ardından, Lidice ve Lezaky köyleri Nazi güçleri tarafından tamamen yok edildi ve sakinleri katledildi. Bu karşılık, Nazi zulmünün hala en karanlık olaylarından biri olarak tarihte yerini almaktadır (Burian, 2012: 35).

Çekoslovakya, 1945'te, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle kurtarıldı. Savaş sonrası Masaryk'in kurduğu ülke geri gelmişti. Ülke yeniden birleşti, ancak bu dönem de kendi zorlukları ve siyasi değişiklikleriyle geldi. 1948'de, Çekoslovakya Sovyetler Birliği'nin etki alanına girdi. Aynı dönemde başlayan Soğuk Savaş atmosferinin tam ortasında bir ülkeydi artık. 1946'da yapılan seçimlerde Çekoslovakya Komünist Partisi, özellikle Çek bölgelerinde önemli bir zafer kazandı. 1948'de, parti tüm iktidarı ele geçirdi ve Çekoslovakya, Sovyetler Birliği'nin etki alanı içinde bir komünist devlete dönüştü ve bölge yeniden şekillendirildi (Hobsbawm, 2012: 47). Bu dönemde ülke geniş çaplı bir ekonomik yeniden yapılanma sürecine girdi. Sanayi ve tarım, devlet kontrolüne geçti ve planlı ekonomi uygulamaları başlatıldı. Ancak görülmektedir ki Masaryk'in mirasının etkileri, bu noktadan da sonra ortaya çıkmaya devam etmiştir.

1968'de, Alexander Dubček'in liderliğindeki "Prag Baharı" sırasında, Çekoslovakya'da bir reform ve ilerlilik hareketi başladı. Prag'dan başlayarak dünyaya yayılan ve "Gülyüzlü Sosyalizm" olarak anılan yeni sosyalist yaklaşım, Çekoslovakya'nın çok kültürlü, dışa dönük, demokrat ve ilerici yüzünü tekrar gün yüzüne çıkartmıştı (Güvenç, 1986: 568). Tıpkı Masaryk döneminde olduğu gibi, dışarıdan bakılınca son derece elverişsiz görünen koşullar altında Çekoslovakya, yeniden kendi özgün koşullarından doğan, yeni bir siyaset deneyimi ile tarih sahnesine çıkıyordu.

Ancak Sovyetler Birliği tarafından tabiatıyla hoş karşılanmayan bu hareket bastırıldıktan sonra da, Çekoslovakya toprakları kendi siyaset anlayışı doğrultusunda yaşanan gelişmelere tepki vermeye devam etmiştir. Doğu Bloğu'nun çöküşü sürecinde patlak veren barışçıl halk hareketi "Kadife Devrim", önce demokratik bir bağımsız Çekoslovakya kurulmasına, ardından yine iki ulusun anlaşarak ayrılmasına giden süreci başlatmıştır.

SONUÇ

Masaryk'in içinde yetiştiği çağ pek çok açıdan son derece acımasız koşullar içeriyordu. Hayatının erken yıllarının tamamı yoksulluğun ağır koşulları tarafından biçimlenmiştir. Henüz erişkinliğe varmadan savaşı ve yıkımı görmüştür. Çalışmada görülebileceği gibi yetişkin hayatının önemli bölümü sınırları sürekli değişen bir Avrupa'nın içinde, üstelik de bir azınlık mensubu olarak geçmiştir. Ancak tüm bu olumsuz koşulların tamamının Masaryk'in karakterinde ve siyasal liderlik anlayışında yaptığı etki Çekoslovakya'nın kuruluşu sürecine giden yolun taşlarını da döşemiştir. Özellikle yaşanan dini krizlere karşı getirdiği eleştirel tutum ile Ortadoks kilisesini eleştirmekten çekinmeyen bir tavır geliştirdi. Bu tavır onun yüksek dini bilgisi ve kurumsal kilise yapısını son derece iyi bilmesi ile sağlıklı şekilde temellenebiliyordu. Buradan evrilen toplumun hoşgörüsüz ve baskıcı tavrı da Masaryk'in dini yapıların ötesinde bir eleştirel pozisyon almasını sağlıyordu.

Diğer yandan milliyetçi düşünceden de oldukça etkilenmişti. Zira egemen olmayan bir topluluğun bir üyesi olarak hayatını geçirmişti ve bağımsızlığa giden yolda ortaya konması gereken ulusal bir anlayışı da hem teoride geliştirmek, hem de pratikte uygulamak zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştı. Hem Hussit öğretilerinden, hem de aydınlanma düşüncesinden bu süreçte oldukça destek aldı.

Uluslararası alanda gösterdiği başarı da yine hayatı boyunca edindiği tecrübelerin ve deneyimlerin bir sonucudur. Hem akademik altyapısı sebebi ile insan haklarına, demokrasiye ve barbarca girişimlere karşı gösterdiği tavizsiz tavra bakıldığında bunu daha açık şekilde görmek mümkündür. Yalnızca Çekoslovakya'nın kuruluşunda bir araya getirdiği iki ulus ve dünya kamuoyuna bu yeni birlikliliğin bağımsız bir devlet olarak kabulü de, bunun göstergesi değildir. Örneğin, anti-semitizm konusunda da henüz yahudilere karşı pogromların erken döneminde karşı tavrını ortaya koydu ve yahudi karşıtı adaletsizlik ile mücadele etti. Kuşkusuz bu tavrda kendisinin içinde bulunduğu ulusun azınlık hali ile de ilgisi vardır (Clair, 1969: 343).

Ancak en büyük başarısı yine de, Çekoslovakya'nın bağımsız bir ülke olarak kuruluşunda gösterdiği üstün çabadır. Özellikle bin yıl kadar süredir ayrı yollardan 1918 yılına ulaşmış iki ulusun, aynı sınırlar içersinde yaşayabilmesi pratiğini hayata geçirmesi, zaten başlı başına tarihsel anlamı çok büyük bir olaydır. Ancak bu büyük başarımın bile, dönemin koşullarına bakıldığında işin kolay kısmı olduğu açıktır. Asıl büyük zorluk bu bağımsız genç ülkeyi

dünyaya kabul ettirmektir. Bunun için Masaryk'in yürüttüğü kampanyanın bir örneğini daha bulmak oldukça zordur. Kampanyanın gösterdiği başarı ise eşi görülmemiş bir sonuç olmuştur.

Ancak Masaryk'in idealindeki gibi bir ülke kurmak, hele ki dönemin koşullarında neredeyse imkansızdır ve katettiği büyük ilerlemeye karşın gayelerinin tamamına ermesi de mümkün olmamıştır. İnandığı demokrasi ve ilerleme fikirlerinin yeşermesi için atmosfer hiç de uygun değildir. Yine de bireyse özgürlükleri öne çıkartan, insan odaklı düşüncelerini savunurken, koşulların tam bu ilerici fikirler için uygun olmadığı bahanesinin arkasına hiç saklanmamış, doğru olduğunu düşündüğü ilkeler ışığında siyaset yapmaya devam etmiştir. Bıraktığı miras da bu doğrultuda olmuştur. Bağımsız Çek ve Slovak varlığı, bir arada yaşama pratikleri zamanla aşınsa dahi, varlığını Avrupa'da sürdürebilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bondarenko, N. (2017). Reflection of the Czech President T.G. Masaryk on Russia and the Russian Revolution. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 124: 1070-1082
- Burian, M. (2012). *Assassination: Operation Anthropoid*. Avis, Prag.
- Clair, S. (1969). *The Masaryk Case*. Harper and Row, New York.
- Cohen, V. (1941). *The Life and Times of Masaryk*. Murray, Londra .
- Gavin, L. (1990). *Tomas Masaryk*. Chealsea House, New York.
- Güvenç, N. (1986). *Çağdaş Liderler Ansiklopedisi 4. Cilt. Aleksander Dubçek (s.1481-1495)*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hobsbawm, E. (2012). *Kısa 20. Yüzyıl: 1914 - 1991 Aşırılıklar Çağı*. Everest Yayınları, Ankara.
- Kerner, R.,J. (1938). *Masaryk: A Memorial Adress*. University of California Press, Florida.
- Kissinger, H. (2022). *Liderlik: Dünya Stratejisi ile İlgili Altı Ders*. Runik Kitap, İstanbul.
- Kohut, E, Z. (1989). *Czechoslovakia: A Country Study*. Federal Research Division, Prag.
- Kuneralp, Z. (1986). *Çağdaş Liderler Ansiklopedisi 6. Cilt. Tomas Masaryk*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Morkovin, B ve Cohen, V. *The Life and Times of Masaryk, the President-Liberator: A Biographical Study of Central Europe since 1848. The Sprit Of Thomas G. Masaryk* kitap bölümü
- Street, C.J.C. (1930). *Thomas Masaryk of Czechoslovakia*. Dodd, Mead and Company, New York.
- Tatinec, T. (2014). *Statecraft and Leadership in Europe: The Case of Tomáš Garrigue Masaryk*. *ArtsJurnal* August - Makale
- Williams, C,J. (1995).*The Ideals of Humanity: Tomas G. Masaryk and the Moral and Religious Foundation of the First Czechoslovak Republic*. The University of Utah, Utah.
- Yeliseyeva N.Z. ve Manfred A.Z. (1978). *Yakın Çağlar Tarihi*. Konuk Yayınları, Ankara.